

У ЗНАКУ ЈУБИЛЕЈА

Архивистичко друштво Србије

1954–2019.

Историја се, како изгледа, не одвија по нечијем диктату, већ упорно хоће да остане доследна самој себи. Они који прате историјска дешавања црпе знања из архива, установа у којима се чувају безбројна и безлична знања, почев од памћења усвојених истина, па све до мисаоних правила читавог терета накупљених умних богатстава. Историчари и архивисти дубоко су свесни да се њихов рад заснива на знањима која се нису стекла из животног искуства, него су као заједничка и туђа преко докумената стигла од предака у време садашње, а њихов је задатак да та прикупљена знања сачувају за будуће генерације.

Упућени у сазнање да је архивска грађа уништавана не само у Другом светском рату него и у миру због покретања новог процеса производње, истовремено уплашени од помисли да нам нису потребни ратови када је заборав много делотворнији, архивисти и историчари уложили су своја знања и умећа у стварање новог еснафског друштва, струковног удружења архивиста у Србији. Било је то време наглог развоја архивске службе у Федеративној Народној Републици Југославији и завршетка изградње мреже архивских установа у Републици Србији. Друштво је основано у доба када је на територији Србије било је 34 архива: савезни, републички, покрајински, обласни, 21 градски и 9 специјалних, са укупно 326 упослених службеника, међу којима и 30 хонорарних. Само је један архив био организован по правилима струке, док неки нису имали ни минималне услове за рад.

На Оснивачкој скупштини, одржаној у Београду 20. новембра 1954. године, учествовала су 62 изабрана делегата који су гласали за почетак рада *Друштва архивских радника НР Србије*. Рад Скупштине започео је рефератом о значају и потребама оснивања *Друштва*, истицани су основни проблеми младе службе и њене популаризације како би се утицало на решавање питања кадрова и њиховог стручног усавршавања. Усмеравање архивиста ишло је у правцу подизања рада на виши ниво и ангажовања око публиковања архивске грађе, уз посебно подстицање сарадње са архивистима других република.

Међу 17 чланова Извршног одбора *Друштва* издвајају се др Виктор Новак (председник Друштва историчара Србије) и Лазар Ћелап (први изабрани председник Друштва архивских радника НР Србије), рођен 1887. године у Сремској Лази код Винковаца. Завршио је историју и географију на Филозофском факултету у Загребу, предавао је у гимназијама у Земуну и Бјеловару, био је управитељ гимназија у Славонском Броду и Сремским Карловцима, као и управник Учитељске школе у Новом Саду. Рат је као пензионер

провео у Београду, да би 1946. био реактивиран и постављен за првог управника Градског архива у Београду, где је остао све до поновог пензионисања 1954. године. Истакао се скупљањем у рату расуте и оштећене грађе из јавних и приватних београдских архива и образовањем младих архивиста. Објављивао је документе из више архива Србије, посебно грађу о Војводини и Војној крајини у XVIII и XIX веку. Последњих неколико година провео је у Загребу обрађујући историјску грађу у Архиву Хрватске, где је и преминуо 1967. године. Избором историчара др Виктора Новака (1889-1977), великог ерудите, моралног узора генерацијама студената Београдског универзитета, академика Српске академија наука и уметности, члана ЈАЗУ, оснивача и првог управника Историјског института САНУ у Извршни одбор, порасли су и углед и статус новооснованог *Друштва*.

И остали чланови првог Извршног одбора имали су богате професионалне каријере. Едиб Хасанагић, управник Архива Србије, кога ће на Другој скупштини *Друштва*, одржаној новембра 1955, изабрати за новог председника, неку годину касније биће изабран за председника Савеза друштава архивиста Југославије. Посебно издвајамо једну од првих наших међународно признатих архивиста, у чију ће част поводом 25 година рада *Друштва* бити установљен *Фонд за награду Даница Гавриловић*. Поред наведених, чланови Извршног одбора били су и Сава Давидовић, Љубиша Стојановић, Милан Спасојевић, Оливера Марковић, Катарина Соколовић, Перо Дамјановић, Милош Новаковић, Богољуб Петковић, Слободан Поповић, Лазар Димовић, Емил Војиновић, Божидар Николић и др Миховил Тумандл.

Друштва архивиста и историчара почињу заједнички рад на прикупљању драгоцених извора о прошлости. И највиша научна установа у Србији је својим залагањем и активним учешћем својих чланова у раду и организацији наведених удружења отворила врата за прво саветовање одржано 6. маја 1955. године у сали Српске академије наука и уметности, чиме је јавно указала да су послови којим се баве архивисти од највишег националног и државног интереса. У присуству и уз учешће делегата из унутрашњости и представника градских и посебних архива Србије и Војводине, као и Славољуба Живановића, представника Савета за просвету и културу НР Србије, и академика Васе Чубриловића, председника *Друштва историчара НР Србије*, конференцију је водио Лазар Ћелап, председник *Друштва*. Наглашено је да се тешкоће јављају не само при прикупљању архивске грађе из ранијег периода, него је велики проблем био што је грађа настала у послератним годинама нетрагом нестајала. Ради боље сарадње два друштва на прикупљању и чувању архивске грађе у настајању, организовали су координационо тело састављено од пет чланова, на челу са председником Друштва историчара Србије, академиком Васом Чубриловићем. Прве заједничке акције два сродна удружења биле су почетак објављивања *Архивског прегледа* (јула 1955), билтена *Друштва*, чији је први уредник био Перо Дамњановић, као и организовање *Недеље архива* (новембар 1955), када је прикупљана архивска грађа и организоване прве архивске изложбе докумената и фотографија у свим архивима.

На успостављању архивске службе и образовању архивских кадрова активно су радили Архив Србије (од првог течаја за архивске помоћнике, септембра 1953) и Извршни одбор *Друштва* и Подружнице који су организовали редовне стручне састанке на којима је расправљано о актуелним архивистичким проблемима, организацији архивске службе, законодавству, историјским догађајима и јубилејима. На овом важном задатку радио је и Савет за просвету и културу НР Србије који је донео одлуку да фебруара 1955. године буде организован други течај за архивске помоћнике, на који се пријавило 25 полазника: 18 из градских и 7 из републичких архива. За првих десет година постојања *Друштва* шест колега је добило звање вишег архивисте.

Даљи развој службе и рад *Друштва* омогућен је доношењем *Закона о архивској грађи и архивској служби СР Србије* 1967. године. Скупштина *Друштва* овластила је Извршни одбор да организује годишња саветовања. Маја месеца 1968. године одржано је прво саветовање *Друштва архивских радника Србије* у Титовом Ужицу, а шест месеци касније у Аранђеловцу. Формирана је још једна организација, *Заједница архива Србије*, као асоцијација установа, која је преузела највећи део послова *Друштва архивских радника*, а установљено је и *Архивско веће* (1967-1974) као најзначајнији чинилац уједначавања и унапређења стручног рада, које ће прерасти у *Заједничко архивско веће СР Србије*. Седамдесете године XX века обележене су активним учешћем чланова ДАР СР Србије у редакцијама и комисијама, у сарадњи са друштвено-политичким организацијама и заједницама: СУБНОР-ом, ССРН-ом, Друштвом историчара, институтима. *Друштво* је организовало стручно усавршавање за поједине чланове у Паризу и Лондону, а за остале чланове стручне екскурзије.

Од 1980. године Друштво почиње да се организује по регионалном принципу и прераста у *Савез друштава архивских радника Србије*. Последња деценија XX века подстакла је архивисте да после два саветовања у организацији Архива Србије (1994) са историјским архивима Новог Пазара, Крушевца и Краљева, марта 1995. у сарадњи са Историјским архивом Панчево, обнове рад Друштва као *Удружење архивских радника Србије*. За председника је изабран Драгиша Милошевић из Историјског архива у Крушевцу, а за секретара Драго Башић из Историјског архива Београда. Последње обнављање *Друштва* било је 15. децембра 2005. године када је за председника изабран Милча Мадих из Међуопштинског историјског архива Ваљево, а за секретара Љубинка Шкодрић из Архива Србије. Усвојен је *Програм рада Друштва архивиста Србије*, покренут је билтен *Архивски гласник*, као и веб-сајт *Друштва*. Том приликом урађен је и нови Статут, усвојен јуна 2010, на основу кога *Друштво* мења назив у *Архивистичко друштво Србије*.

У периоду од 2015. до 2019. године *Друштво* је водио Мирослав Дучић, дугогодишњи директор Историјског архива Ужице, који је заједно са колегама из Извршног одбора и Редакције *Зборника* успешно реализовао два међународна саветовања на Тари 2016. и 2018. и четири архивске радионице 2017. године. Почиње издавање едиције зборника радова са одржаних конференција и редовно се штампа *Архивски гласник*, билтен *Друштва*. Захваљујући подршци директора Архива Србије др Мирослава Перишића, седиште *Архивистичког друштва Србије* је у матичној кући, Архиву Србије, где се одржавају редовни састанци Извршног одбора и редакција *Архивског гласника* и *Зборника*. Министарство културе и информисања РС подржава издавачку делатност и организацију међународних конференција *Друштва* финансирањем његових пројеката.

Овим кратким историјатом подсетили смо на 65 година рада *Друштва*, посебно на оснивање и улогу коју су имали чланови *Друштва историчара Србије*, Српске академије наука и уметности, истакнути архивисти, као и матична установа Архив Србије, у жељи да се на IV конференцији у XXI веку, која ће се одржати у Нишу 2020, настави сарадња у циљу заштите културног наслеђа и очувања националног идентитета.

Лела Павловић,
председница
Архивистичког друштва Србије